

le cime de monti e delle colline, et anco se ne trova nelli terreni più bassi coperti dalla terra; in alcune di esse zare sendosi veduta quantità di carbone. Qua entrano li speculatori, dicendo, che quella materia convien credere sia stata d'oro o d'argento, e che per la lunghezza d'anni, fattosene padrone il demonio, le abbi fatto prender la sua nera essenza«.

S. L.

D o p i s i.

1. Cerević, 15 veljače 1886. — Veleučeni gospodine! Dobio sam vašu cijenjenu dopisnicu, u kojoj me sjećate, da se spomenem našega muzeja. Budite uvjeren, da nanj zaboravio nisam. Samo domaća briga, koje sam dosta kao početnik imao, nije mi dopustila kao inače baviti se starijima; nu ove se godine obilnomu radu nadam. Tako:

Je li vam poznat rimski grob iz opeka dobro uzčuvan, upravo neostećen u vlastelinskom rovu (podrumici) u Banostoru? Ako nije, da ga dadem izmjeriti, narisati, i da ga opišem¹.

Je li vam poznata gradina (t. j. rimska naselbina povrh Banostora — Malata-Bononia), veća od one u Petrovcih? te se po zidovih može još danas zaključiti na zgrade, kojih se temelji nad zemljom vide. Po svoj prilici ovamo spada onaj opis u Glasniku biskupije Djakovačke: *Četiri okrunjena* Taj se opis bez dvojbe proteže na ovaj kraj, te će biti, da je za Dioklecijana ovdje u briegu *Kipovno* bio kamenlom, od kuda se najliepše stvari proizvodjalo. I danas se vidi mramor kako iz zemlje viri, a i trag kamenloma.

Ovdje se mnogo mamutovih kosti nalazi u briegu, kad se šljunjak vadi. Ja imadem zub i jednu kost, zatim više školjka okamenih. Poslat ću vam sve.

Ante Bogetić župe uprav. i povjer. muz. i druž.

2. U Korčuli, 23 veljače 1886.² — Veleučeni gospodine uredniče! Sutradan po Maloj Gospi krenem s Trebinje. Put istoka, pó s. hoda, eto ti me kod seoca *Cicrine*. Tu je na *Bijelijem Njivama* starobosansko groblje, te je u sve do trideset i jedan spomenik. Evo jih bilježim, te počimljeim sa sjeverne strane; 1. Dva ogromna stećka. U vrhu su ravna poput ploče, te su bez ikakvih simboličkih znakova. 2. Ploča. Na njoj je križ †. 3—5. Ploče bez znakova. 6. Ploča poput stećka. Na njoj je majstorski kut \square . 7. Ploča porubljena. Na njoj je štit, te je razdieljen popriečno, s desne put lieve, pâsom na *prutak*. U gornjoj mu je strani polja ruža. 8. Ploča. Na njoj je polumjesec (oskočen), te je okrenut uzgori. 9. Ploča slabo porubljena. Izpod ploče se vidi u grob, pa se opaža,

¹ Molimo. Brunšmid i Kubitschek (Archaeol. epigr. Mittheil. 1880 str. 106) nespominju ga.

² V. Viestnik 1886. str. 26

da je liepo sgradjen u klak. Sad u grobu nije nimalo kosti. 10. Ploča porubljena. Na njoj je štit, a za štitom upravni mač. Štit je popriečno s desne put lieve, razdieljen pásom na *prutak*. U gornjoj mu je strani polja polumjesec okrenut put istoka, a u donjoj strani je velika ruža. I ovaj je grob šupalj, al nije vidjeti kosti. 11. Ploča slabo zarubljena. Uvrh ploče je ruža, a izpod ruže križ †. Ovo je sve gotovo zarašteno u lišaju. 12. Ploča ogromna poput stečka. Porubljena je na prutak. Na ploči je štit (na trokut), a u dno štita je polumjesec nagnut put juga, a u vrhu kao kita od barjaka. S lieve je strane štita luk i tetiva. 13. Ploča (porubljena) poput stečka. Na njoj je štit, a za štitom upravan mač. 14. Ploča (porubljena) poput stečka. Na njoj je pogolemiji krst †. 15. Ploča (slabo porubljena) poput stečka.

Ovom mi je sgodom uzgrede zabilježiti i predhistoričke gomile: 1. Na Trebinji (put ist.) *pod Kućištima* (na *Pasjoj jami*) dvije predh. gom. 2. U *Prinku* (kod Botičine čatrnje) jedna predh. gomila. 3. Na Kućištima tri predh. gom. 4. Navrh *Kusačnjijeh Njiva* (na brijegu) dvie predh. gom. 5. Na *Pliješu* jedna predh. gom. 6. S Trebinje čerek s. hoda pod *Čerjencem* (kod lokve) jedna predh. gom., a druga na *Trnovcu*. 7. S Trebinje pò s. hoda (put ist.) na *Krstatomu Dubu* dvije predh. gom. 8. Pò s. je s Trebinje (k ist.) na *Cicirinskoj Ravni* pet predh. gom. 9. Tri čereka s. hoda (k ist.) na *Otrošcu* je predh. gom. 10. *Pod Cerovcem* su dvije predh. gom.

S Trebinje je 1¹/₂ s. hoda (k ist.) do na *Dubravač Kam*. Tu je šestnaest starobosanskih spomenika: 1. Ogromni stečak. U vrhu je ravan i širi. Porubljen je naokolo i urešen arkitetonički, te ima na gornjemu licu sedam redova stupovlja, a tako isto i na donjemu licu. Na nogama su mu tri reda stupova, a tako i na glavi. Sada je prevaljen. (Tako je grob unutra liepo i prostrano sgradjen, da sam se udobno s momkom u nj sakrio od kiše!). 2. Ploča slabo porubljena. 3. Stečak u vrhu ravan. Na njemu izdubljena kupa. 4. Ploča porubljena. Ovdje su ploče gotovo sve ogromne, ali su bez znakova.

Dva sata hoda s Trebinje, na *Trijensli* je kod *Rupnoga Dola* (sela) starobosansko groblje, te će tu biti u sve desetak spomenika. 1. Ploča slabo okresana. Na njoj je štit, a za štitom mač. Posred štita je ogromna ruža. 2. Ploča zarubljena. Na ploči je u svakomu ćošku po ogromna ruža. Nasred ploče je veliki štit, a za štitom golema palošina. Preko štita je potez (na *prutak*) popriečno, s lieve put desne. 3. Ploča slabo ukresana. Na njoj je ogromna ruža. 4. Ploča poput stečka. U vrhu je ravna. Naokolo je zarubljena, al slabo. Na ploči su tri ruže, t. j. u vrhu i u dnu po golema, a po sriedi osrednje veličine. 5. Ploča slabo zarubljena. Na njoj je štit. U štitu je ruža, al se jedva pozna, a za štitom mač. — Zabilježiti mi je, da je starobosansko groblje na *Trijensli* položeno gotovo sve na velikoj predhistoričkoj gomili, te se i ovdje opaža, da je prelaz bio sasvijem blizu, a jedne epoke na drugu, a to govorim o Herceg-Bosni, jer toga nijesam vidjao, barem ja, na drugijem mjestima.

U *Rupnomu* je *Dolu* kod crkve *Četnice* starobosanska ploča, al bez znakova. Uz crkvu prilično liepu, ispod drevnijeh je dubova, ka *kakva*

kapela (sgradjena u klak) na kubet, kosturnica (ossarium; puna je i sada kosturina), te sliči donekle rimskom *Columbarium*. Ovo je prvi slučaj, da sam vidio sličnu kosturnicu. U ovomu su selu sve latini.

S Trebinje dva s. hoda (k sjeveru) u selu su *Brestici* (kod vode Brestice) tri predh. gomile, a kod sela *Vojevića* i *Planjaka* četiri. *Vardiški* je jedna predh. gomila, a tako isto jedna ogromna na brdu *Liscu*.

S Trebinje, po prilici dva s. hoda, u selu je *Trnčini* (na lokvi) starobosansko groblje, te je tu do trideset i dva spomenika: 1. Ploča. Na njoj je po svoj prilici kamenarski kut u ovomu smjeru \lrcorner . 2. Ploča zarubljena. Na svakomu joj je čošku po ruža, a s lieve je strane štit. U štitu je (u dnu) s desne strane polumjesec uzgori, a s lieve ruža. Za štitom je velika palošina. S desne je strane luk, a niže luka †. 3. Ogromna ploča. Na njoj je štit, a za štitom golemi mač. 4. Ploča. Na njoj je, s lieve strane ruža, a posriedi luk, veoma krasno ukresan. Niže luka je kao mač, a s desne strane polumjesec okrenut put sjevera. Ploča se ne može dobro da razazna od lišaja (a bilo *daždovito*), al je svakako zaključiti, da je ukresana po zanatu. 5 Ploča porubljena. Na njoj je motika, lijepo ukresana, a ostalo se nevidi, jer je oko spomenika narasla drača. 6. Ploča poput stečka. Oko ploče su za ures krasno oskočene grane s voćem, a tako isto i na plohi. Na ploči usred grana je ploha uzdignuta, te se čini, kao da je u kamen umetnuta druga ploča. 7. Ploča porubljena. Preko čitave je ploče, ozgar niz doli, za ures dvokrst na zavojke. 8. Ploča. Na njoj je ruža krasno izvedena. 9. Ploča porubljena. Na njoj je krst, liepo ukresan, osobita oblika. 10. Ostarište, a u njemu ploča bez znakova. 11. Ploča. U vrhu joj je polumjesec okrenut uzgori, a u njemu je kao zviezda. Opazit mi je, da je i ovo groblje na nametnutoj gomili.

Na *Prijevoru* je, kod sela *Prijevara*, na granici ravanjskoj, starobosansko groblje. Tu je samo osam spomenika, to jest ploča poput stečaka. 1. Ploča poput stečka. Slabo je zarubljena. Na lievomu okrajku, t. j. gornjemu, pozna se ruža. 2. Ploča, poput stečka, zarubljena. 3. Ploča. Na njoj je isdubljena kupa. 4. Ploča porubljena. Na njoj je štit, a iza štita mač. I ovo je groblje na predh. gomili. — U *Prijevoru* je, u *Megjugreblju*, ogromna starobosanska ploča. Blizu groblja na *Prijevoru* tri su predh. gomile, t. j. jedna na groblju, a dvije na liepu briegu. Četvrta je predh. gom. na *Kotežinama*, a peta se zove *Pribljenova Gomila*. Još mi je spomenuti tri predh. gomile na *Dražinu Dolu*.

Milo mi je, da Vam javim radostnu viest, da mi je čuveni g. *Dr. Moriz Hoernes* (s kojijem sam ono vodio dostojanstveno polemiku o starobosanskijem spomenicima) darovao dosta starobosanskijeh nadpisa u *fac-similu*, te me uoblastio, da jih protumačim u našem Viestniku. Evo, ovako se dostojao dosta hvaljeni arheolog, da poprati doslovce (njemački) spomenute nadpise: „U Beču, 16/II 1886. . . . Uvjeren sam, u polemici, koja se izmedju nas zapodjela o starinama Bosanskijem, da sam sudio bez svakoga prvašnjega zauzimanja (*Voreingenommenheit*), možda kako arheolog s jednoga samoga kraja (strane), nu sam sudio vazda čistom ljubavi prama stvari. Da ljubim i u visokoj časti držim narod, kojemu vi, gospodine profesore, pripadate, to sam često dokazao mnogobrojnijem prijateljima u

Bosni i u Hercegovini, te bi htio danas, u koliko je moguće, da to dokažem i vama ovijem pismom.

K istomu prilažem nekoliko nadpisa, koje sam sabrao u svome putovanju, a još neobjelodanio. Sbilja sam naprasno (flüchtig) namjeravao, da to uradim, ali moje pravo nepoznavanje slovinske paleographije i epigraphije, što sam ja vazda javno izpovjedao, uprav me je brže sklonulo, da ostavim tu ideju. Ja i neznam, dali se je što od ovijeh nadpisa možebiti još prije objelodanilo, čini mi se od br. 5. i 10., a stavan sam od br. 8. (Arkiv za povjest jugosl.), nu netočno, te bi mi veoma bilo milo, a da vidim, da upotrebi i ovo gradivo majstorska ruka. — Nu, kad vi sami, velecienjeni gospodine, već od dulje vremena objelodanjujete staro-slovinske nadpise u Viestniku arkeolog. društva u Zagrebu, zaista nemogu bolje, da uradim, no da vas prijateljski zamolim, ako vam se dopada, da i ove nadpise tamo priobćite. Za sve podatke (mjesto, predmet itd.), od pojedinih nadpisa valja, da uputim na moje izvješće o putovanju u spisima *Akademije znanosti u Beču*.¹ Dotična su mjesta točno navedena povrh svakoga nadpisa.

Dočim Vam još iztanova, gospodine profesore, izrazujem moje osobito poštovanje, jesam Vam sasviem odani“.

Dakako, da bi bila golema grehota, da izostavim rukopisni uvod dičnoga g. Dra. M. Hoernesa, čije u veliko cienjeno prijateljstvo ja i moji prijatelji srdačno prihvaćamo, te ga odsada počimljemo ubrajati, kanuti vrlo i učena muža, u zaslužne ljubimce naše mile domovine, koja vazda vraća ljubav za ljubav, milo za drago. — Evo uvoda našega g. Dra. M. Hoernesa: „*Staroslovinski nadpisi u Bosni i u Hercegovini*. Spomenut mi je, u izdavanju ovdje uklopljenijeh nadpisa, da mi je slovinska paleographija tudje polje, te je valjalo to većma, da mi ostane otudjeno, kao-nuti što mi je veoma malo poznat isti govor, a za moga putovanja kroz Bosnu, tek sam se malko upoznao sa njihovijem domačijem (zemaljskijem) jezikom. Ako se ja nasuprot i usudjujem, po pravom razmišljanju, da objelodanim ove nadpise, vještaci će stoga naći ispričanja u izvanrednoj pomučnoći istijeh, da mi nije pošlo za rukom, da jim udarim točan prepis i tumačenje. Što sam ja u tome pravcu pokušao, neka bi se oprastanjem prosudjivalo. Od prilike mi je ispalo, da točno riješim (pa ako bi se u pojedinostima zaista i popravilo) samo zlameniti nadpis u *Lagjevini* (br. 2 i 3, u posljednjemu su slova s desne put lieve), a i nadpis u *Zelenopolju* (br. 4.). Da bogda drugi bili sretniji, a da upotrebe ovo gradiva na uhar znanosti, što je daleko od mene“.

Evo gospodine Uredniče (slava Tebi, koji si me uputio!), gorušično je zrnce izniklo, a nije nigda niko ni snijevao o našoj epigraphici! Oko moje se je skromne osobe okupila dobra četa razumnijeh muževa, pa će se eto jednom ostvariti ono krasno djelo „*Corpus inscriptionum slavorum meridionalium*“, a to je na ponos i slavu naše lijepe domovine! Bog Vas pozivio! Vaš osobiti štovatelj

Vid Vuletić-Vukasović.

¹ V. A. d. H. I. Hoernes-Altherth. d. Hercegovina. Sitz. ber. d. k. Ak. d. Wiss. 1880 Bd. 97. A. d. H. II. 1881 Bd. 99.

K r i t i k a.

Due tributi delle isole del Quarnero. Studio di Giuseppe Vassilich (Archeografo Triestino. Nuova Serie. Vol. XI. p. 297. Trieste 1885). — Jos. Vašilić, Istrijanac ili Krčanin, šta je, svakako jedan od onih Hrvata, koji i perom služe tudjinu proti svomu rodu, kakovih žalibože ima i u nas, u ovoj razpravi od punih 47 strana ponajviše sitnoga slova hoće da izpita dva danjka, što su kvarnerski otoci njekoć plaćali, jedan Hrvatskoj kruni, a drugi mletačkoj, dočim o tih danjcih u toj razpravi jedva spomena. Prava mu je namjera samo ta, da dokaže, da na onih otocih nebijaše na dugo ni cigloga Hrvata, a da su se ovi tek kašnje ondje ušuljali i razgranili, ali u gradovih ni još danas nenadvladali. Ovo mu kao opetovka na svakoj strani, ako li za nju i nebilo mjesta.

U *prvom* dielu svoje razprave pisac povieda, da je za Vasilija iztočnoga cara (869—886) primorska Dalmacija, na koju su tada spadali i kvarnerski otoci Rab, Osor i Krk, morala Slavenom danjak plaćati; u *drugom* pako, da su se kvarnerski otoci g. 1018 obvezali i Mletčanom na danjak uz sve da su i nadalje podložni ostali iztočnomu carstvu; dodajuć, da u tom leži prividno protuslovje, što će on dakako razjasniti; a kad tamo ni slovca neprimjećuje, pošto u tom, rekši pravo, i nema ni sienke protuslovja.

U *prvom* dakle dielu predočivši pisac po Porfirogenitu, kako je onaj prvi danjak postao, veli: *se esso fu pagato ai Serbi, ai Croati o ad ambidue non emerge chiaramente da quanto dice il Porfirogenito. Dakako non emerge* za onoga, komu su vile oči zamračile, i koj neće da vidi, što je najjasnije i najrazgovetnije ondje izraženo. Ne kaže li Porfirogenit, da su Hrvati, izgonivši Obre, zauzeli svu zemlju tja do vratih Zadra, Trogira i Spljeta, tako da i sam Solin ležase *in regione Chrobatorum*? Kako su ga dakle plaćati mogli Srbom, kad jim ovi ni susjedi, a daleko na iztoku naseljeni? Ne razlučuje isti Porfirogenit ovaj danjak od onoga, što su Dubrovčani u isto doba plaćali Zahunskomu i Tribinjskomu knezu? Ne rabi li on rieč *Sclavi* i *Croati* izmjenice, a rieč *Serbi* ili *Servi* uvijek za Srbe kao Pagani za Neretvane? Nekaže li o tom danjku i sam Porfirogenit u pogl. 30: „*verum* (sc. Romani) *a Chrobatibus prohibebantur, cum nondum illis tributa penderent: nam ea quae hodie Sclavis* (sc. Chrobatibus) *pendunt, tunc pretori exhibebant*? A ne veli napokon i sam pisac malo kašnje, sam sebe tjerajuć u laž, da su primorski gradovi onaj danjak *Hrvat*om plaćali? Pa ima srca na istoj strani uvjeravati: *cercherò di esser oggettivo*, kad mal ne nema stavke u tom spisu, gdje umjetno ne izvraća i izopačuje stvari hrvatske, a mletačke ne uzveličuje, dapače, kako smo vidili, i srbske?

Sada pisac hoće da navede sgode dogodivše se u našoj zemlji od Karla Vel. (g. 810) do g. 875—9, kada je postao onaj prvi danjak; ali sve ono, što je tu nanizao na dugo i široko, nestoji ni u ma kojem savezu s onim danjkom a donekle ni sa Dalmacijom, dočim je u mnogom netemeljito ili pogriješno. Izpraviti ga od točke do točke bio bi dug i suvišan posao.

Karlo Vel. u miru sklopljenu s istočnim dvorom, dopusti da dalmatinski primorski gradovi ostanu i nadalje pod vlasti istočnoga dvora, a Hrvatsku si pridrža (g 813). Ali po smrti Karla Hrvati, skršivši do mala silom franački jaram, postanu samosvoji, te na kratko razviju silnu moć na kopnu i na moru¹. Dalmatinski gradovi, bud i da su, kako pisac tvrdi, uznemireni bili od svojih nackolo gospodujućih susjeda, ali bolje iz straha da nepadnu u njihove ruke, žrtvujući svoju slobodu, koju si pribavili bjahu za slabosti istočnoga dvora, uteku se napokon istočnomu dvoru prilično oporavljenju za Vasilija s molbom, neka jih opet primi pod svoju vlast i brani. Vasilije, da si u tih gradovih bar prividno prijašnju moć obnovi, pogodi jim rado, te stupi sada kao posrednik mira medju Hrvati, kojim je obvezan bio radi pomoći pružene mu dragovoljno za barskoga poduzeća, i primorskim gradovi; te ove navede, neka ono, što su jednoć plaćali istočnoj kruni, od sada izplate hrvatskoj; a to je donekle i više nego danjak. Nije pako ako ne drugo jamačno smješno, što k tomu nadovezuje pisac: *E i cittadini delle isole stanatiche come tanti agnelli, senza neppure sapere il perchè, furono cacciati in bocca al lupo?* a još smješnije, kad veli dalje: *non consta difatti, se anche essi si fossero resi indipendenti, se fossero andati a mendicare la protezione di Basilio?* Nekaže li to jasno sam Porfir. u pogl. 30 ukupno za sve Rimljane u Dalmaciji? Rimljani u Krku valjda drienali! Kao što ovdje tako i višeput tečajem one pisarije nastoji on da bud kako prikaže kvarnerske otoke kao *sui juris*. Ovi otoci prije Augusta liburnički, a od Augusta u naprieda dalmatinski, dielili su uvijek Dalmacijom sreću i nesreću; te ako jih Njemac onomlane potezom pera Dalmaciji oteo i svalio na Istru nenaravno i svojevotjno, nije zato, da nisu i danas dalmatinski isto onako kao i prije; a svaka sila do vremena.

Sada nam je iztaknuti samo glavnije pogrješke, kojimi pisac prepleće svoje nesgrapno motilo u prvom dielu njegove razprave:

1. Na str. 300 pisac po dolazku Slavena u Dalmaciju nalazi samo dva etnička življa u Dalmaciji, rimski i slavenski. Uzmeš li Dalmaciju, kakova je tada bila, sastavljena od četiri grada pri obali i od tri zapadna otoka, bijahu u njoj istina bo dva življa, ali to ilirski i rimski; uzmeš li ju pako u prostoru, što je prije imala, onda po nas bar za njeko vrieme bilo jih pet, naime ilirski, rimski, bizantinski, avarski i hrvatski. Ilirski bjaše jedin do dolazka Rimljana. Nadvladavši ovi Dalmacijom, posadiše ovdje nekoliko naselbina i rimskih gradova, i tu se udomaći uz ilirski rimski jezik, dočim u ostalih gradovih i na ladanju potraja ilirski kao zemaljski, komu ostalo ne malo traga u rimskih nadpisih našastih navlastito u Danilu i oko Vrlike, a valjda se utrnuo tu nedavno na otoku Krku. Petoga stoljeća prodje Dalmacija u vlast istočnoga carstva, a tim si otvori put u Dalmaciju bizantinski živalj, o čem nas upućuje još živa predaja, ovdje nadjeni grčki

¹ Veli Porfirogenit: *exhibitque equitum sexaginta milia, peditum centum milia, et sagenas octoginta, conduras centum; et sagenae quidem quadraginta viros habent, condurae vero viginti, nempe quae maiores: nam minores decem viros tantum habent*. Ova sila tako zabuni pisca, da ju mukom mimoišao, dočim zna i na dugo pripoviedati o odnošajih medju Franki, Mletčani i Bizantinci!

nadpisi i imena u latinskih i u listinah, te način sgradnja po onom slogu udaren. Početkom VII stoljeća nadodju Obri, i osim malo točaka u primorju svu zemlju predobe; a ovi neizčeznuše, jer jih ovdje bilo dosta i za Porfirogenita¹. Do mala eto i Hrvata, koji Obre svestrano nadvladaju. Samo kašnje nekogi se od tih živalja sve više razriede, te napokon izčeznu, a ostaju samo latinski i hrvatski gospodujuć, onaj u nekih gradovih, ovaj ondje i sve naokolo. Kako se latinski preokrenuo u italijanski, to smo pokazali u prvih listovih druge knjige našega „Ogledala književne povjesti jugoslavenske“.

2. Na str. 301 veli, da su i Hrvati i Srbi došli u Dalmaciju *per iscacciarne gli Avari, che l'averano occupata*. I tu opet hoće da silom Srbe udjene, gdje jim mjesta nema. Pobjeditelji Obra u Dalmaciji bili su izključivo Hrvati: *Chrobati, armis arreptis, Abares ex illis locis expulerunt*. Srbi su nadošli dosta kašnje, i našli one zemlje, gdje su se naselili, od Obra prazne a Hrvatom suviše, jer malen narod za toliko prostora. Tu je pogriješku pako pisac začinio, krupnom šalom. Veli naime: *i Morlacchi devono essere quegli Avari, che furono risparmiati dai Chroati, e con essi si fusero; dunque una specie* (ondje su pravi ovdje su *una specie*) *di Avari slavizzati. Morlacchi* iliti Vlasi, spominju se stoprv XIV stoljeća, i to kao slavensko pleme, koje je na bjegu tražilo utočište u sjevero-istočne strane Dalmacije, odakle su se kašnje polagano razmaknuli u primorje ne malim jadom ondješnjih gradova.

3. Na str. 302 piše: „Il rappresentante supremo dell'impero greco in Dalmazia si designava nel VI secolo col nome di *proconsole*, nel IX secolo vi troviamo i nomi di *Prefetto*, anche di *Pretore* greicamente *Stratego*; e dopo il mille questi titoli trovansi nelle firme dei documenti usati promiscuamente“. Naslov *proconsul* daje rimski papa Grgur I a ne bizantinski dvor Marcellinu g. 598 načelniku Dalmacije. U polovici petoga stoljeća zvaoo se je *praeses* (*Notit. Dign.*). Bizantinci nisu nikada nazvali dalmatinskog načelnika *Prefetto*; takovim ga imenom zove, i to samo jedan put, Einhard po načinu franačkom; a isti Einhard ima još *Paulu dux Jaderae*. Izprave pako dalmatinske bilježe kao *proconsul* za g. 986 *Maius* i za g. 1033 *Gregorius*. Poslie g. 1069. t. j. poslie Lava, koj se zove *tocius Dalmacie catapanus* nestaje ova vrst oblasti u Dalmaciji, a naslov gradskoga načelnika *prior* ostaje domaći i za njekoje gradove hrvatske.

4. Na str. 303 zato, što je sin duzda A. Partecipacija (810—827) prognan bio u Zadar, pisac izvadja, *che i Veneti erano già in quei tempi in rapporti buoni colla Dalmazia, specie con Zara*. Bar da je rekao s istočnim dvorom, komu su oni gradovi podložni bili.

5. Na str. 305 govoreć o Neretvanih, primjećuje pisac, da jih Porfirogenit zove *Pagani, perchè quando vennero in Dalmazia erano tali*. Porfir. nepiše tako; on je znao, da svi i Hrvati i Serbi na svom dolazku u naše strane bijahu pogani; toga radi kaže uprav protivno: *Pagani dicuntur, quod baptismum non accepissent eo tempore quo Servii omnes*

¹ Cap 30 p. 141 »suntque etiamnum in Chrobatia Abarum reliquiae, et Abares esse cognoscuntur«.

baptizati erant, t. j. ostali su i nadalje u poganstvu, zato samo *Pagani*. Ako pisac nerazumije tako jednostavne izreke, onda sta snjim? Vjerojatno onaj neretvanski poslanik, odaošlan g. 830—840 u Mletke da sklopi mir, bjaše i prvi od njih, koj se pokratio (Doc. 334).

6. Pisac mjesto da bistri, umjetno nastoji da muti i najjasnije dogđjaje. Dosta zato ona predugačka bilježka na str. 306—8. De Franceschi uči ga u svojoj *Istria* str. 90, da je sv. Martin, gdje je dužd Tradonik g. 839 sklopio mir sa hrvat. knezom Moislavom, ležao na Cresu, a on će na to da tako nije, no dokaz mu samo to, što je dužd po miru prošao dalje proti Neretvanom (a mogao je i u istok), te dodaje sve smiešnije: *questo sito di s. Martino avrebbe quindi cercarsi alla costa della Dalmazia o su qualche sua isola tra Zara e Spalato*, gdje mu ni traga ni glasa A zašto tako bludi? jer mu i sam pobro De Franceschi sječe bistro i čisto: *dal che apparisce che le isole del Quarnero erano già allora occupate da Croati*. Čuješ li? tako mora savjestan ako i neprijatelj.

Ivan Dj. nepoznaje druge Hrvatske osim one u Dalmaciji, koju on zove i *Sclovenia* a njezine stanovnike i *Sclavi*. Pisac ipak kaže: *non si può dire con certezza, se con Sclovenia G. Diacono intendesse l'odierna Croazia, o la parte croata della Dalmazia*. Kori Porfirogenita radi protuslovja, gdje se dapače najrazgovetnije izrazuje. Objeduje Hrvate bez ikakva temelja, samo da pozakoni gusarske napadaje mletačke, kakovi su uprav bili oni Petra Tradonika, koj se ipak kući vrati razbijene glave. Da su ti napadaji prosto gusarski bili, posviedočuje Porfirogenit sam, koj u pogl. 31 kaže, kako su se Hrvati zavjerili bili papi, da neće nikoga napasti nikada, te da *neque sagenae ipsorum Chrobatorum neque conduræ unquam ad aliquem bello infestandum abeunt, nisi si quis eos adoriatur*. Čuješ li?

7. Višekrat pisac nječe odrješito, da su Hrvati prije g. 1000 posjeli Kvarnerske otoke, a samo na str. 307 dozvoljuje, da jih je moralo biti *anche qualche tempo prima, ma non dovevano esser in molti*. Dokaz mu je za to samo, što nema spomenika, koj bi to izrično potvrdio; a pošto mu najsjajnji dokaz u Ivana Djakona suvremenika i jedinoga ondašnjeg povjestničkoga izvora, trudi se da ga budi ma kako omalovaži i odbije. Ivan, spomenuvši dolazak Orseolov u Osor (g. 998), veli dalje: *ubi non modo cives, verum omnes de finitimis tam Romanorum quam Sclavorum castellis convenientes* etc. Iz ovih rieči sliedi nedvojbeno i za sliepce, da su dva gospodujuća naroda u to doba složno obitavala po onih otocih, imajući svaki svoje gradiće, a to se dogoditi nije moglo u malo godina nego kroz vjekove. U ostalom sam Porfirogenit veli jasno, da su Hrvati zauzeli svu zemlju do bedema gradskih, a to vriedi za kopno i za otoke. Toma pako Arcidjakon (cap. X) sviedoči, da su si Hrvati malo poslie njihova dolazka znali pribaviti ulazak i u same gradove. Ono što vriedi za Spljet, vriedi i za ostale gradove Dalmacije. Veli on: *Tunc inter eos pace composita, coeperunt Spalatenses cum Sclavis paulatim conversari, communionum negotia exercere, connubia jungere ac pacatos eos sibi et familiares reddere*. Evo zašto nalazimo već u najstarijih izpravah gradskih množinu hrvatskih imena, koja su kaskada i od osoba stojećih na čelu občinske

uprave, kao što je na primjer bio *Godostro* (*Goden, Godec, Godomir. V. Miklošić. Die Bild. der slav. Personennamen nr. 73*) u listini grada *Cuisole* na Cresu od g. 1018.

A da podupre ono svoje egavo mnijenje pisac veli i to: *non tutti gli Slavi delle isole . . . detti Croati dai loro connazionali, appartengono alla stessa stirpe, i da je tomu dokaz la grande differenza di pronunzia fra gli Slavi delle isole . . . persino fra villaggi della stessa isola*; te dodaje, da ove razlike, obstojeće od toliko vjekova, potvrđuju, da su Slaveni ondje nadošli *da diversi luoghi e in diverse epoche*. Da je tako, tim bi dao sam sebi po noge, jer onda Slaveni bili bi došli na one otoke još prije nego i mi mislimo, te se kasnije s nadošlimi Hrvati, kao pleme od *istoga* panja, spojili. U koliko se tiče prof. Milčetića, pisac ga shvatio nije. Razlike u izgovoru i od mjesta do mjesta opazuju se često u svih jezicima na svijetu, a tomu su uzrokom mnogobrojne okolnosti, koje se u kratko razpraviti nemogu. Napokon još smiešnije je ono, što veli pisac najzadnje da odbije dolazak Hrvata na one otoke prije konca 10 stoljeća, naime *nè Srbi* (opet Srbi) *nè Croati ebbero su di esse delle županije*. Županija nije bilo ni na otocima srednje Dalmacije, a ovi su bili uvijek ponješto važniji od kvarnerskih.

8. Na str. 309 sliepo se držeć Porfir. prevoda u pogl. 29, koj očito griješi, veli o Dalmatincima i Slavenima: *si sottrassero al dominio romano*, dočim je imao čitati: *erano al romano imperatore soggetti*, suglasno sa pogl. 31 i 32. — Tu kaže dalje, pozivljuć se na Porfirogenita (pogl. 36 str. 163 i pogl. 30 str. 145), da su Neretvani naselili otoke *che si estendono da Spalato a Meleda i che nel x secolo possedevano su quelle delle zupanie*; dočim Porfir nit veli, da su posjeli samo otoke Korčulu, Mljet, Hvar i Brač, a o županijama na otocima nigdje ni traga.

9. Na str. 314 govoreći pisac o poslanici franačkoga cara Ljudevita na Vasiliju iztočnoga, u kojoj mu se tuži, što je njegov vodja Niketa oplienio Slavene i mnogo jih zarobio, a koju Amari sasvim pravo za patvorenu smatra, veli, da to nisu oni Slaveni, koji su po Porfirogenitu pomagali Vasiliju na predobiće Bara, *ma i Croati che pare che ubbidissero ancora ai Franchi*. Ovim pisac sam sebi protuslovi, budući malo prije sam izrično izpoviedio, da su i Hrvati, sbacivši franački jaram, postali slobodni i neodvišni; a protuslovi i Porfirogenitu, koj odprto kaže, da su Hrvati da-pače prvi pružili pomoć Vasiliju na predobiće Bara. Niketa, da je poslanica i prava, bio bi porobio koje druge Slavene tada u Ljudevitovoj oblasti a ne nikako Hrvate, koji su tada neodvisni bili i imali, kako smo vidili, ogromnu moć.

10. Na str. 315 kaže po Ivanu Djak., da su za dužda Ursa (oko god. 870) porobili Istru *Slavorum pessime gentes et Dalmatianorum*; a to su mu izključivo *i Croati della Croazia e della Dalmazia*. Ako je tako, onda su Hrvati već tada gospodari bili i od ono malo gradova, koji su u ono doba Dalmaciju sastavljali. Nego napadaj, komu se nezna uzroka a svakojako opravdan, poduzet bi od Hrvata i od Dalmatinaca. Onakovim izopačivanjem jasne misli Sagorninove izreke pruža nam pisac najsajjniji dokaz neznanja ili pakosti. Dakako nije mu po volji naći složne i rukom

u ruku u tom boju Hrvate i Dalmatince. Ali hoćeš nećeš, bijaše tako, a svjedoči sam Mletčanin, koj je bez dvojbe u svom ljetopisu mnogo slavnoga po Hrvate pritajio ili izopačio, a svoje i preko reda nakitio.

(sliedit će konac).

Razne viesti.

Izvanredni dar nar. zem. muzeju. — Gosp. Dragutin Lerman Požežanin, član Stanleyove Congo-Expedicije, poslao je prošlih dana našemu nar. zem. muzeju u Zagrebu veoma znamenitu sbirku, koju je pratio sljedećim pismom:

„Slavnomu ravnateljstvu hrvatskoga muzeja u Zagrebu. — Slavno Ravnateljstvo! Podpisani bio je god. 1883, 4 i 5 član Stanleyove Congo-expedicije na Congu u južno-zapadnoj Africi. Kao takav sabrao si je sbirku sastojecu iz 120 etnografskih predmeta. Namieniv istu darovati *Hrvatskomu muzeju*, poslao je podpisani danas poštom jedan omot sadržajući koplja i palice, a željeznicom jedan sanduk inimi predneti. Katalog pomenutoj zbirci poslao sam momu bratu Anti Lermanu bogoslovu u Zagrebačkom sjemeništu, umoliv ga, da isti sl. ravnateljstvu uruči. Zaprječn vojničkom službom nisam mogao do sada sve obširnije opisati: nu kratak opis biti će mi moguće sastaviti doskora. Moléći sl. ravnateljstvo, da bi blagoizvolilo pomenutu sbirku kao dar za hrvatski muzej od zahvalna sina *Hrvatske otačbine* primiti, bilježim se odličnim štovanjem — Dragutin Lerman vojnik kod 78 Reg. 9 Comp. Osiek dne 14 siečnja 1886.

Ravnateljstvo nar. zem. muzeja, primivši sbirku, i osviedočivši se o njezinoj zamašnoj vrijednosti i važnosti, nepočasi časa zahvaliti se gosp. Lermanu ovako:

Velecijeni i veleblagodarni gospodine! Stavljamo si za dužnost javiti vam, da smo primili vaše štov. pismo od 14 tek., zatim najprije omot, u kom koplja i palice, a prekojučer i veliki sanduk pun raznovrstnih dragocienih predmeta, što ste sve sakupili za vašega putovanja u Congo kano član glasovite Stanleyove Congo-expedicije; te nam je i vaš dični brat Ante rado izručio i popis ciele sbirke veoma viešto izradjen. Ova nas sbirka uprav udivila, a tako i svakoga, koj ju do sada pregledao, pošto je i velesajna i veleciena; te rabili mi ma koj izraz, da se tim bar donekle odužimo Vašemu veledušju, bio bi uvijek slab znak naprana zaslugi, koja vas pravo ide za toli plemeniti i važni dar. Jamačno Vaše ime, kao što Vaša sbirka, ostati će u ovom zavodu do vieka krasnim i dičnim spomenikom Vaše riedke požrtvovnosti i rodoljubja. — Ravnateljstvo arkcol. odjela nar. zem. Muzeja. U Zagrebu 26 siečnja 1886. Prof. Sime Ljubić ravnatelj.

Odlični dar istomu nar. zem. muzeju. — Slavno poznati gosp. Dr. M. Much, sveučilištni profesor i jedan od najvieštijih austrijskih antropologa u Beču blagoizvolio je ovih dana veoma ugodno iznenaditi ravna-

teljstvo arkeol. odjela nar. zem. muzeja sljedećim pismom na ravnatelja istoga zavoda:

„Euer Hochwürden! Wie Ihnen wahrscheinlich bekannt ist, befindet sich ein ansehnlicher Teil der Funde von Krehin-Gradac in meiner Sammlung; ich habe dieselben seinerzeit gegen Erlegung des Kaufbetrages erworben. Seit mir jedoch bekannt wurde, dass der Einsender derselben, Herr P. Augustin Zubac, dieselben lieber in einem öffentlichen Museum sähe, habe ich mich nicht mehr als deren Eigentümer, sondern nur mehr als einstweiligen Verwahrer betrachtet. Die Rücksicht, welche mich verhindert hat, diese Funde sofort abzugeben, ist weggefallen und ich kann nunmehr meine lange gehegte Absicht, sie dem Agramer Museum zu widmen, ausführen. — Ich bitte daher Euer Hochwürden mein Anerbieten als ein Zeichen meiner Dankbarkeit und meiner freundlichen Gesinnung für die wissenschaftlichen Bestrebungen in Kroatien freundlichst anzunehmen. — Die Zusedung wird vielleicht einige Verzögerung erfahren, da die Gegenstände hier wahrscheinlich früher noch gezeichnet werden. — Ihrer freundlichen Antwort entgegen sehend zeichnet sich hochachtungsvoll — Euer Hochwürden ergebener — Dr. M. Much“.

O tih predmetih iz bronzena doba veoma dragocienih, u Hercegovini nadjenih, primili smo još 20 studena 1882 dopis iz Moštara od O. Aug. Zubca ravnatelja ondješnjih milosrdnica, u kom se kaže, da su neki otkrili u jednom škripcu u Krehinu mostarskoga kotara mnogo stvari iz bronza. Poštov. Otac dodavao je: „Ako bi Vi od ovih stvari što želili za zagrebački muzej, molim na vrijeme me obznanite“ (V. Viestnik 1883. str. 19). Muzealno ravnateljstvo nepočaši časa odvratiti mu, neka cielo otkriće sakupi i našem muzeju za umierenu nagradu ustupi. Ali poštov. Otac neodvrati ni riečce na više muzealnih dopisah. Predmeti odoše u Beč, valjda da se razprodadu pod uzklikom: tko da više. Sreća, da su u plemenite ruke došli, te riedkim veledušjem Dr. Mucha eto će do mala ipak u naš muzej. Hvala mu najtoplja, najiskrenija. — Njekoji od tih predmeta opisani su po nacrtih priloženih Zubcevu listu u Viestniku hrv. ark. društva g. 1884 str. 5. tab. I.

Nabave arkeol. odjela nar. zem. muzeja. — U ovo zadnje doba pošlo je za rukom upravi arkeol. muzeja nabaviti dvie znamenite sbirke iz Dalmacije. — *Prva* je sbirka od mal ne 500 komada starogrčkih srebr. i bakr. novaca, ponajviše kovanih na srednjih dalmatinskih otocih, svi pako ondje nadjeni. Ova sbirka liepo popunjuje već dosta bogatu i važnu muzealnu numismatičku sbirku. — *Druga* je sbirka starina

g. M. J. Granića sastavljena iz predmeta našastih u Gornj. Muću (Andretium). Među raznim predmeti iztaknuju se osobito: krasno predhist. glodalo, dljeto od bronza, liepi Merkurov kip i fibula rimska od bronza, okrugli amulet od kosti sa ušicom, kalup na kamenu, više urezanih kamenčića itd. i tri komada tegle sa pečati: LEG III F F (V. Viestnik 1886 str. 25), — NER CLAVD(u slogu), — DGH. — Istoj upravi bje ponudjena na prodaju još jedna daleko znatnija i važnija shirka numismatička, sastavljena izključivo u Dalmaciji i to od slavno poznatoga arkeologa Dra Fr. Lanza Splječanina; ali uz neznatna sredstva, koja sada stoje upravi istoga muzeja na raspolaganje, nesmije ova ni pomisliti na takovu nabavu. Naš muzej posjeduje već ne malo velevažnih arkeol. predmeta iz Lanzina muzeja, koji su ovamo došli prošlih godina prigodom nabave Lancine prirodoslovne sbirke od strane zemlje za 16.000 for.

Zlatan prsten iz srednjeg doba. — Gosp. Gustav Fleischer gimn. prof. u Belovaru posla nam nacrt zlatnoga prstena našasta izpod Kleka, a u njem kamen nazvan *türkis*. Naokolo u dvostrukoj poredici teče napis gotičkimi slovi: ✕ IN MANUS TURXS DOMINA ✕ (OMERD) (x in manus tuas x domine comend).

Riedki novac Vlaški. — Pod ovim naslovom izdali smo u Viestniku 1885 str. 127 jedan novac g. V. I. Zanića gimn. prof. u Senju, i opredjelili ga po opisu g. D. A. Sturdza (*Numis. Zeitschrift* IV. str. 101). Prošlih dana obavjestio nas je naš štov. prijatelj Dr. Petar pl. Despinić iz Pešte, da isti gosp. Sturdza u svom izvještaju od 14 siečnja 1878 podnesenom sl. akademiji romanjskoj u Bukurestu o romanjskoj numismatici nepripisuje više onaj novac Vladu II, „*već na strani 18—19 Vladu V., koj je vladao g. 1530—32, i kaže, da su novci istog vojvode fórte rare; a za posljednja tri slova u nadpisu veli, da su to rne, i tumači ih tako isto, kao i na novcima vlaščkoga vojvode Radula IV Velikoga (1493—1508): Gospodin Vlaškoj*“.

Ugodna viest o mogućem otkriću grobnice našega kralja Krešimira Velikoga. — U uvodnom članku spljetskoga časopisa „*Bullettino di archeologia e storia Dalmata*“ god. 1886 br. 1 str. 4, izdavaljelji, razpravljajući o svom radu, vele i to: „Ako moguće bude nabava Butturina zemljišta, gdje se nalazi preddvorje stare basilike kršćanske Solina, izkapanja protegnut će se i na onu stranu, pošto (a to je puka podmjena, koja se naslanja na jedan stavak povjestničara Tome arcidjaka, u pogl. XVI) je moguće, da se ondje nadje grobnica Krešimira hrvatskoga kralja, koj *in atrio videlicet basilicae sancti Stephani tumulatus est cum pluribus aliis regibus et reginis*“.

Bullettino di archeologia e storia Dalmata. Anno IX. 1886.
Nr. 1. — 1. Ai lettori. — 2. Iserizioni inedite — 3. Promona. — 4. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 5. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 6. Il Podgorie. — 7. Serie dei Reggitori di Spalato. — **Nr. 2.** — 1. Iserizioni inedite. — 2. Promona. — 3. Prinosak poznavanju starina rimske Liburnije. — 4. Descrizione delle lucerne fittili che si conservano nell' i. r. Museo di Spalato. — 5. Serie dei Reggitori di Spalato.

Старинар 1885. Бр. 4. — 1. Српске црквене старине на будим-пештапској земаљској пзложби, од М. Валтровића. — 2. Христовуља кнеза Лазара у манастиру Раванци (Врдинку), од М. Валтровића. — 3. Допис. Покупље и околина, од М. Ст. Ризића. — Разне вести, од М. В.

Opazka. — Spljetski *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* 1886 br. 1. str. 9. izdaje jedan rimski nadpis našast na Biaču kod Trogira, i veli, da je već priobćen bio *alquanto inesattamente* u našem Viestniku 1879 str. 50. Viestnik ga izdao po prepisu g. Antuna Ergovca, a razlike su sljedeće: u trećem redku Viestnik ima STEPHANI mjesto STEPHANE; a u petom i sedmom redku TRANOVIL m. TRANQVIL, t. j. O m. O. očevidna štamparska pogriješka. Neka se izpravi.

Viesti društva inžinira i arhitekta. Uredio ih Nikola Kolar. U Zagrebu 1885. —

Glasnik društva za umjetnost i umjetni obrt. Uredjuje Dr. Ivan Bojničić tajnik društva. U Zagrebu 1885. —

Dužnost nam je do znanja staviti našim čitateljem ove dvije publikacije, koje donekle zasječaju u naš predmet, a jamačno služe na diku naše domovine.

Viesti su organ društva naših inžinira i arhitekta, koje postoji u Zagrebu već od god. 1879, i izlaze svake godine u 4 svezka na punom listu sa mnogobrojnim tablamí. Izvansko lice teksta i tabla ide uzporedno sa najboljimi izdanji ove vrsti. Odlikuju se i po sadržaju; a osobite su zanimivosti *hrvatski gradjevni oblici*.

Glasnik, koj je započeo izlaziti stoprv prošle godine isto onako u četiri svezka na godinu u 4ni, organ je našega društva za umjetnost i umjetni obrt, ustrojena u Zagrebu g. 1880. Glasnik je ukrašen s liepimi slikami i članci. Odlikuje se članak *Andrija Medulić* osobitom pomnjom izradjen.

Moskovsko carsko arkeologičko društvo izdalo je pod naslovom „Незабвенный памяти графа Алексья Сергѣевича Уварова“ knjigu, sadržajuću govore, koje su na sjajnoj sjednici toga društva, održavanoj dne 28 veljače 1885 na uspomenu predsjednika grofa A. S. Uvarova, izustili zastupnici raznih ruskih znanstvenih društva, s kojima je pokojni grof u tiesnom odnošaju stajao. Nalazimo tu govor od V. E. Rumancova, podpredsjednika carsk. arkeolož. društva za povjest i starine; od N. V. Nikitina, predsjednika društva ruskih graditelja; od D. N. Anučina, predsjednika carskog antropoložkog i etnografičkog društva; od baruna Th. A. Bülera, ravnatelja arkiva ministarstva izvanjskih posala; od A. A. Titova, zastupnika arkeol. muzeja u Rostovu; od A. K. Žizmevskoga, zastupnika ark. muzeja u Tveru; od V. I. Sizova, zastupnika car. ruskog historičkog muzeja; nadalje od Ilovajskoga, Mansvetova, Bestušev-Rumina, Krušca, te konačno govor držan na grobu grofa Uvarova po E. V. Barsevu. Iz svih tih govora razabiremo, na koliko ejene Rusi znanstveni rad i zasluge veleučenoga grofa, koj je, kako je poznato, bio i počastnim članom hrv. arkeol. društva.

Spomenutoj knjizi priložena je slika grofa A. S. Uvarova.